

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 34/2002 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av sjukförsäkringslagen och vissa andra lagar

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 20 september 2002 en proposition med förslag till lagar om ändring av sjukförsäkringslagen och vissa andra lagar (RP 147/2002 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning.

Motioner

Utskottet har behandlat följande motioner:

- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 21 § sjukförsäkringslagen (LM 55/2000 rd — Leea Hiltunen /fkf m.fl.), som remitterades till utskottet den 24 maj 2000,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 23 § sjukförsäkringslagen (LM 108/2000 rd — Raija Vahasalo /saml m.fl.), som remitterades till utskottet den 3 oktober 2000,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 23 § sjukförsäkringslagen (LM 75/2001 rd — Merikukka Forsius /gröna m.fl.), som remitterades till utskottet den 20 september 2001,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 23 § sjukförsäkringslagen (LM 87/2001 rd — Leea Hiltunen /kd), som remitterades till utskottet den 14 november 2001,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 23 § sjukförsäkringslagen (LM 123/2001 rd — Tuula Haatainen /sd m.fl.), som remitterades till utskottet den 15 november 2001,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 21 § sjukförsäkringslagen (LM 94/2002

rd — Leea Hiltunen /kd), som remitterades till utskottet den 26 september 2002,

— en lagmotion om ändring av 23 § sjukförsäkringslagen (LM 95/2002 rd — Leea Hiltunen /kd), som remitterades till utskottet den 26 september 2002,

— en åtgärdsmotion om föräldraledighet för familjer med flerlingar (AM 188/2001 rd — Tuula Haatainen /sd), som remitterades till utskottet den 23 oktober 2001,

— en åtgärdsmotion om förlängd faderskapsledighet för flerlingsfamiljer (AM 265/2001 rd — Leena Rauhala /kd), som remitterades till utskottet den 18 december 2001 och

— en åtgärdsmotion om förlängd faderskapsledighet vid flerlingsfödslar (AM 18/2002 rd — Kari Kärkkäinen /kd), som remitterades till utskottet den 12 mars 2002.

Utlåtanden

Arbets- och jämställdhetsutskottet har på begäran från social- och hälsovårdsutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandet (ApUU 17/2002 rd) ingår som bilaga till betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringssekreterare Lauri Pelkonen och specialforskare Marja-Liisa Anttalainen, social- och hälsovårdsministeriet

- lagstiftningsråd Tarja Kröger, arbetsministeriet
- sekreterare Jouni Varanka, Manssektionen inom delegationen för jämlikhetsärenden
- jurist Suvi Onninen, Folkpensionsanstalten
- forskare Johanna Lammi-Taskula, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården
- planeringschef Esa Iivonen, Mannerheims Barnskyddsförbund
- ombudsman Juhapekka Suutarinen, Servicearbetsgivarna
- socialpolitisk sekreterare Mirja Janérus, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC
- ombudsman Markus Äimälä, Industrins och Arbetsgivarnas Centralorganisation TT
- social- och hälsovårdspolitisk sekreterare Kari Ilmonen, Tjänstemannacentralorganisationen FTFC.

Dessutom har utskottet fått skriftligt utlåtande från Akava.

PROPOSITIONEN OCH MOTIONERNA

Propositionen

I propositionen föreslås att sjukförsäkringslagen, arbetsavtalslagen, lagen om barndagvård, lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn samt lagen om ersättning till arbetsgivare för semesterkostnader för den tid föräldradagpenning betalas skall ändras för att familjerna skall ha smidigare möjligheter att kombinera arbets- och familjelivet enligt familjens behov. Det föreslås att fädernas disponibla faderskapsledighet förlängs genom att fäderna får möjlighet att vara lediga en månad utan avbrott. Detta genomförs så, att fadern utöver gällande 18 vardagar skall ha rätt att vara faderskapsledig i tolv vardagar omedelbart efter föräldraledigheten, om han varit föräldraledig de tolv senaste vardagarna. Det föreslås att adoptivfädernas faderskapsledighet förlängs från gällande sex vardagar till 18 vardagar. Dessutom föreslås också att adoptivfäder i likhet med andra fäder skall ha rätt till den föreslagna förlängningen av faderskapsledigheten, förutsatt att de varit föräldralediga i tolv vardagar.

Det föreslås att det gällande systemet med föräldraledigheter ändras så, att småbarnsföräldrar ges möjlighet att också vara partiellt föräldralediga. Enligt propositionen kan modern och fadern samtidigt vara partiellt föräldralediga om de kommer överens om deltidsarbete med sina arbetsgivare, dock så att bara en förälder vårdar barnet åt gången. Föräldrarna delar ansvaret för

vården av barnet genom att samtidigt vara partiellt vårdlediga och deltidsarbete. Avtal om deltidsarbete skall ingås för minst två månader. På motsvarande villkor skall även företagare ha rätt till partiell föräldrapenning.

Enligt propositionen görs familjeledigheterna smidigare också i sådana situationer där det samtidigt föds två eller flera barn i familjen. Om familjen så önskar kan den förlängning av föräldrapenningsperioden som avses i 23 § 2 mom. sjukförsäkringslagen då användas antingen delvis eller i sin helhet under moderskaps- eller föräldrapenningsperioden eller, liksom nu, efter föräldrapenningsperioden.

Det föreslås att bestämmelserna om fastställandet av moderskapspenning ändras så, att moderskapspenningen skall kunna överföras till fadern också i andra situationer än när modern avlider. Enligt propositionen skall fadern ha rätt till föräldrapenning under moderskapspenningsperioden också i händelse av att modern på grund av sjukdom inte förmår vårda sitt barn. Dessutom föreslås att ansökningsförfarandet inom systemet med ersättning till arbetsgivare för semesterkostnader för den tid föräldradagpenning betalas skall förenklas så, att arbetsgivaren med en enda blankett kan ansöka om ersättning inom sex månader efter moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenningsperioden. Ersättning skall också betalas för semesterdagar som överförts till sparad ledighet.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2003 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2003.

Lagmotionerna

I lagmotion LM 55/2000 rd föreslås att åldersgränsen på sju år slopas bland villkoren för föräldrapenningsperiod för adoptivföräldrar och att ett adoptionsbidrag på 20 000 mark införs för att kompensera föräldrarna för kostnaderna vid utländska adoptioner.

I lagmotion LM 108/2000 rd föreslås att faderskapsledigheten för adoptivföräldrar förlängs till 18 vardagar.

I lagmotion LM 75/2001 rd föreslås att pappor i flerlingsfamiljer skall få längre faderskapsledighet.

I lagmotion LM 87/2001 rd föreslås att adoptivföräldrar skall få lika lång föräldrapenningsperiod som moderskaps- och föräldrapenningsperioden är för biologiska föräldrar och att adoptivpappor får lika lång faderskapsledighet som biologiska pappor.

I lagmotion LM 123/2001 rd föreslås att det införs en pappamånad och att föräldrapenningsperioden förlängs i familjer med flerlingar.

I lagmotion LM 94/2002 rd föreslås att åldersgränsen på sju år slopas i villkoren för föräldrapenningsperioden för adoptivföräldrar.

I lagmotion LM 95/2002 rd föreslås att föräldrapenningsperioden för adoptivföräldrar skall vara lika lång som moderskaps- och föräldrapenningsperioden för biologiska föräldrar och att adoptivpappor får samma rätt till faderskapsledighet som biologiska pappor.

Åtgärdsmotionerna

I åtgärdsmotion AM 188/2001 rd föreslås att föräldraledigheten för flerlingsfamiljer ändras för att papporna skall ha rätt till faderskapsledighet på grundval av varje barn som ingår i flerlingskullen.

I åtgärdsmotion AM 265/2001 rd föreslås att faderskapsledigheten i flerlingsfamiljer beviljas per barn.

I åtgärdsmotion AM 18/2002 rd föreslås att faderskapsledigheten förlängs utifrån antalet barn i kullen.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Av de orsaker som framgår av propositionens motivering och med stöd av erhållen utredning finner utskottet förslaget nödvändigt och lämpligt. Utskottet tillstyrker lagförslagen med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Den föreslagna reformen är sammantaget sett viktig, anser utskottet. I propositionen ingår flera förslag som diversifierar villkoren för föräldraledighet och som hjälper föräldrarna att kombinera familj med arbetsliv och stärker pappornas föräldraskap. Regeringen föreslår att moderskapspenningen skall kunna föras över på pappan om mamman blir sjuk. Förslaget täpper till en lucka i lagstiftningen, en brist som utskottet i många sammanhang har påpekat. När familjer med flerlingar får större möjligheter att utnyttja

dagpenningssperioderna får de större valmöjligheter och frihet att ta ut ledigheterna enligt familjens behov. Också förlängningen av faderskapsledigheten för adoptivpappor är en efterlängtnad förbättring av adoptivfamiljernas villkor.

Partiell föräldraledighet

Möjligheten att på ett tillfredsställande sätt kombinera arbetsliv och familjeliv är en av de viktigaste faktorerna för familjernas välfärd och i den mening en reform som underlättar barnfamiljernas vardag. Förslaget att mamman och pappan samtidigt skall kunna ta ut partiell föräldraledighet är en ny möjlighet för familjerna att ordna omsorgen om spädbarn. De nya reglerna kan medverka till att främja jämställdheten, inte

bara i familjerna där föräldrarna delar på föräldraskapet utan också i arbetslivet. Vid partiell föräldraledighet och deltidsarbete kan båda föräldrarna självständigt ta hand om barnen samtidigt som de får ha kvar kontakten med arbetslivet.

Ett villkor för partiell föräldraledighet och deltidsarbete är att båda föräldrarna arbetar deltid åtminstone två månader. Enligt utskottet är det positivt att förkortad arbetstid kan ordnas utifrån föräldrarnas behov och arbetsplatsernas möjligheter att omorganisera arbetet genom att arbetstiden förkortas varje dag, varje vecka eller i perioder. För att få partiell föräldrapenning måste arbetstiderna vara ordnade så att föräldrarna kan ta hand om sitt barn hela dagen.

Vid deltidsarbete måste båda föräldrarna ingå avtal med sin arbetsgivare. Arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet går i sitt utlåtande in på avtalen mellan arbetstagare och arbetsgivare. Social- och hälsovårdsutskottet hänvisar till utlåtandet från arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet och omfattar synpunkterna i utlåtandet.

Längre faderskapsledighet

När faderskapsledigheten förlängs på det sätt som regeringen föreslår får papporna vara självständigt pappalediga i en månad när föräldrapenningsperioden går ut. Papporna har rätt att få en förlängning på tolv dagar under förutsättning att de har varit föräldralediga de tolv senaste dagarna av föräldrapenningsperioden. Med den föreslagna förlängningen förväntas papporna vara mer benägna att ta ut föräldraledighet. Detta är positivt eftersom pappan och barnet kan förstärka sin relation och föräldrarna ta ut vårdledighet på rättvisare villkor.

Den föreslagna förlängningen av faderskapsledigheten är ganska osmidig om man ser till de olika situationer som kan uppstå i en familj. Förlängningen skall enligt förslaget tas ut på en exakt föreskriven tid och får inte tidsmässigt anpassas efter familjens behov. Denna begränsning kan leda till att faderskapsledighet inte utnyttjas i den omfattning som det vore önskvärt. Problem kan uppstå bland annat om mamman har för avsikt att vara vårdledig, men måste åter-

gå till arbetslivet för en månad för att faderskapsledigheten skall förlängas.

Reformen fullföljer tanken om en så kallad pappamånad, eftersom papporna får möjlighet att självständigt vara lediga en månad så länge barnet är litet. Utskottet välkomnar reformen, men anser att reglerna på sikt bör förbättras så att papporna får möjlighet att ta ut en självständig pappamånad eller en självständig pappamånad utan villkoret att ledigheten tidsmässigt måste följa direkt på föräldrapenningsperioden. Det är enligt utskottet nödvändigt att det följs upp hur den förlängda faderskapsledigheten utnyttjas och vilka problem som förekommer samt att reglerna ändras om den föreslagna reformen ger obetydliga effekter. Utskottet föreslår ett uttalande om detta (*Utskottets förslag till uttalande*).

Vidare vill utskottet påpeka att målet på sikt bör vara att arbetsgivarnas kostnader för föräldraledighet delas jämnt mellan mans- och kvinnodominerade branscher. Som läget ser ut nu är det kvinnodominerade branscher som står för en mycket större del. Det är en positiv reform att det blir enklare att ansöka om ersättning för semesterkostnaderna, men reglerna ger inga kostnadsutjämnings. Kostnaderna jämnas ut en aning av att papporna av allt att döma i större utsträckning kommer att vara föräldralediga. Utskottet anser det angeläget att det kommer reformer som bättre tar sikte på kostnadsutjämnings och undanröjer de dolda hindren på arbetsmarknaden för föräldrarna att vara föräldralediga.

Detaljmotivering

Utskottet föreslår att 23 a § i det första lagförslaget kompletteras med bestämmelserna i 23 a § 2 och 3 mom. i den gällande lagen. Enligt motiveeringen vill regeringen flytta över bestämmelserna till 4 och 5 mom.

I 11 § i det tredje lagförslaget föreslår utskottet ett tillägg till rätten för barn i läropliktsåldern att få barnomsorg. Riksdagen godkände nyligen tillägget med anledning av proposition RP 151/2002 rd.

Utskottets ändringar i det andra lagförslaget är lagtekniska.

Motionerna

Genom utskottets förslag fullföljs innehållet i lagmotion LM 108/2000 rd. Därför föreslår utskottet att motionen avslås. Utskottet godkänner faderskapsledighetsperioden och periodiseringen av föräldraledigheten i familjer med flerlingar i enlighet med propositionen. Av detta följer att de övriga lagmotionerna, liksom också åtgärdsmotionerna, måste avslås.

Förslag till beslut

Med stöd av det som har framförts ovan föreslår social- och hälsovårdsutskottet

att lagförslag 4 och 5 godkänns utan ändringar,

att lagförslag 1—3 godkänns med följande ändringar,

att lagmotionerna LM 55/2000 rd, LM 108/2000 rd, LM 75/2001 rd, LM 87/2001 rd, LM 123/2001 rd, LM 94/2002 rd och LM 95/20002 förkastas,

att åtgärdsmotionerna AM 188/2001 rd, AM 265/2001 rd och AM 18/2002 rd förkastas och

att ett uttalande godkänns (Utskottets förslag till uttalande).

1.**Lag****om ändring av sjukförsäkringslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i sjukförsäkringslagen av den 4 juli 1963 (364/1963) 14 § 1 mom. och mellanrubriken före paragrafen, 21 § 1, 3 och 4 mom., 22 § 5 mom., 23 § 2—4 mom., 23 a § och 30 § 3 mom. 2 a- och 2 b-punkten samt 5 och 6 mom.,

sådana de lyder, 14 § 1 mom. *och* 22 § 5 mom. i lag 1500/1995, mellanrubriken före 14 § *och* 30 § 6 mom. i lag 1192/1990, 21 § 1 mom. *och* 30 § 3 mom. 2 b-punkten i lag 1324/1990, 21 § 3 mom. i lag 1501/1994, 21 § 4 mom. samt 23 § 2 och 4 mom. i lag 1210/1996, 23 § 3 mom. *och* 30 § 3 mom. 2 a-punkten i lag 892/2000, 23 a § i lagarna 32/1985 och 458/1986 samt 30 § 5 mom. i lag 832/1996, samt

fogas till 21 §, sådan den lyder i nämnda lagar 1324/1990, 1501/1994 och 1210/1996, ett nytt 5 mom. samt till 22 §, sådan den lyder i nämnda lag 1500/1995 och i lag 640/2001, ett nytt 5 mom., varvid det ändrade 5 mom. blir 6 mom., som följer:

Dagpenning, moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenning samt partiell föräldrapenning, särskild moderskapspenning samt specialvårdspenning

14 och 21—23 §
(Som i RP)

23 a §
(1—3 mom. som i RP)

I 1 mom. nämnd föräldrapenning och dagpenning betalas inte till försäkrad för samma tid. (Nytt)

Vad som i denna paragraf är stadgat om moder och fader skall ha motsvarande tillämpning på adoptivmoder och adoptivfader. (Nytt)

30 §
(Som i RP)

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

2.

Lag

om ändring av 4 kap. 2 § arbetsavtalslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras rubriken för 4 kap. 2 § arbetsavtalslagen av den 26 januari 2001 (55/2001) och
fogas till 4 kap. 2 § (utesl.) nya 2 och 3 mom. som följer:

2 §

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

Arbete under moderskaps- och föräldrapen-
ningsperioden

(2 och 3 mom. som i RP)

3.

Lag

om ändring 11 a § av lagen om barndagvård

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 19 januari 1973 om barndagvård (36/1973) 11 a § 1 mom., sådant det lyder i lag
(utesl.) /2002, som följer:

11 a §

Kommunen skall, utöver vad som bestäms i 11 §, se till att barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare, efter utgången av den tid för vilken moderskaps-, faderskaps- eller föräldrapenning eller partiell föräldrapenning enligt sjukförsäkringslagen (364/1963) får betalas eller efter en faderskapspenningperiod omedelbart efter föräldrapenningperioden, kan få en sådan av kommunen anordnad dagvårdsplats för barnet som

avses i 1 § 2 eller 3 mom. och att barnet kan få dagvård tills det såsom läropliktigt enligt lagen om grundläggande utbildning inleder den grundläggande utbildningen. Dagvård skall dock anordnas under en del av dagen, när barnet innan det har nått den i lagen om grundläggande utbildning nämnda läropliktsåldern deltar i förskoleundervisning enligt lagen om grundläggande utbildning *eller när barnet i enlighet med 25 § 2 mom. lagen om grundläggande utbildning inle-*

der sin grundläggande utbildning ett år tidigare än vad som anges i paragrafens 1 mom. Dagvården skall om möjligt anordnas i den form som

barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare önskar.

—————
Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen följer upp hur den förlängda faderskapsledigheten påverkar benägenheten att utnyttja föräldraledigheten och vidtar åtgärder för att se över lagstift-

ningen, om reformens syfte att medverka till större jämställdhet inte fullföljs. Dessutom förutsätter riksdagen att regelverket om föräldraledighet ses över för att familjernas behov bättre skall kunna beaktas.

Helsingfors den 12 november 2002

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Marjatta Vehkaoja /sd
vordf. Timo Ihamäki /saml
medl. Eero Akaan-Penttilä /saml
Merikukka Forsius /gröna
Tuula Haatainen /sd
Inkeri Kerola /cent
Niilo Keränen /cent
Pehr Löw /sv

Juha Rehula /cent
Päivi Räsänen /kd
Sari Sarkomaa /saml
Arto Seppälä /sd
Marjatta Stenius-Kaukonen /vänst
Raija Vahasalo /saml
ers. Hannu Aho /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Eila Mäkipää.

RESERVATION

Motivering

Förslaget till pappamånad är bra, men regeringens modell är alltför osmidig. Pappornas rätt till egen faderskapsledighet på två veckor kopplas ihop med att de utnyttjar två veckor i slutet av föräldraledigheten. Samtidigt förlorar mammorna möjligheten att utnyttja föräldraledigheten fullt ut.

Lagstiftningen om föräldraledighet är redan nu komplicerad. Därför tjänar inte villkoren för den nya pappaledigheten regeringens syfte, nämligen att familjerna skall få bättre möjligheter att kombinera arbetsliv och familjeliv utifrån sina egna behov. De gällande bestämmelserna om faderskapsledighet är fruktansvärt stelbenta. Familjelivet kan variera och familjeledigheten måste därför ge föräldrarna friare händer att ta ut ledigheten enligt egna önskemål.

Reservationens ändringsförslag

23 §

— — — — —
(2 mom. som i ShUB)

En försäkrad som avses i 21 § 3 mom. har rätt till faderskapspenning som betalas för sammanlagt 18 vardagar antingen under moderskaps- eller föräldrapenningsperioden så, att faderskapspenning betalas för högst fyra sammanhängande perioder. (*Utesl.*) *Fadern har* dessutom rätt till en sammanhängande faderskapspenningperiod om högst tolv vardagar omedelbart efter föräldrapenningsperioden. Till en fader som fullgör värnplikt i aktiv tjänst eller fullgör vapenfri tjänst eller som i egenskap av reservist eller lantvärnsman är i försvarsmaktens tjänst eller till en fader som fullgör civiltjänst betalas faderskapspenning på motsvarande sätt för den tid under vilken han har semester eller faderskapsledighet. Faderskapspenningen är härvid

Jag föreslår att villkoret för faderskapsledighet i samband med föräldraledighet slopas. Papporna får självfallet ha kvar sin rätt att utnyttja en del av föräldraledigheten på det sätt som föräldrarna sinsemellan kommer överens om. Jag är övertygad om att papporna blir mer benägna att ta ut faderskapsledighet med dessa flexiblere regler. Mitt förslag ökar inte kostnaderna jämfört med propositionen.

Förslag

På grundval av det ovanstående föreslår jag

*att lagförslagen i övrigt godkänns i enlighet med betänkandet men att 23 § i det första lagförslaget godkänns enligt följande (**Reservationens ändringsförslag**).*

lika stor som den minimidagpenning som avses i 22 § 1 mom.

På grund av vården av adoptivbarn betalas föräldrapenning eller partiell föräldrapenning till en försäkrad som avses i 21 § 5 mom. eller till hans make för varje vardag under vilken vården fortgår tills 234 vardagar har förflutit från barnets födelse, dock för minst 180 vardagar. Vid adoption av flera än ett barn samtidigt förlängs föräldrapenningsperioden med 60 vardagar för varje barn utöver ett. Tiden kan också förlängas under föräldrapenningsperioden. En försäkrad som avses i 21 § 5 mom. har under föräldrapenningsperioden rätt till faderskapspenning för sammanlagt högst 18 vardagar så, att faderskapspenning betalas för högst fyra sammanhängande perioder. (*Utesl.*) *Fadern har* dessutom rätt till faderskapspenning för högst tolv var-

dagar omedelbart efter föräldrapenningsperioden.

— — — — —
—————

Helsingfors den 12 november 2002

Päivi Räsänen /kd

ShUB 34/2002 rd — RP 147/2002 rd